

138 Dwars door het verlies van het oude houvast heen

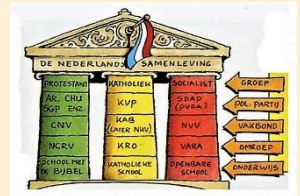
1956 – Als u een oudere lezer bent, zult u zich 1956 vooral herinneren als het jaar van de Hongaarse Opstand die op 23 oktober begon en 17 dagen stand hield. Herinnert u zich nog namen als die van

de later geëxecuteerde premier Imre Nagy, kardinaal József Mindszenty en (voor veel Nederlanders) vooral Alfred van Sprang? Hij was journalist van het weekblad De Spiegel. Op zondag 4 november versloeg hij via de radio live de inval van Russische troepen. Zo'n verslag, dat was nog nooit gehoord! Tienduizenden Hongaren vluchtten. Nederland opende zijn grenzen voor een select aantal vluchtelingen. Helpen wilden we wel, maar het mocht niets kosten ... Klinkt dat in 2020 bekend?

1956 – Vijf maanden eerder begaf ik mij op een vrijdag naar de Veemarkt in Zwolle, die tot de grootsten van Nederland behoorde. Die wereld met handenklappende boeren en veehandelaren, met de geur van koeien, stront en stro – daar wilde ik graag bij zijn. Hoogtepunt was wel als je mocht helpen om slachtvee naar het (in mijn ogen) immense abattoir te drijven. Die vrijdag in 1956 was er nog een attractie: Barend Biesheuvel – ‘mooie Barend’, zoon van een boer/wethouder – zou de Veemarkt bezoeken. Nederland was op weg naar de verkiezingen voor de Tweede Kamer. Biesheuvel stond op de lijst van de Anti-Revolutionaire Partij (ARP, de oudste politieke partij van Nederland) en mijn moeder stemde op die partij – vanzelfsprekend! Die Barend Biesheuvel wilde ik zien en horen.

Met het noemen van de Anti-Revolutionaire Partij en De Spiegel heb ik jou meegenomen naar ‘onze zuil’ waartoe ook het dagblad Trouw en de NCRV behoorden. Voor het gezin Steenbergen bestond die zuil verder uit de Christelijke Gereformeerde kerk met zijn zondagschool, catechisatie en knapenvereniging, de School met de Bijbel. Ooms en tantes van mij dreven respectievelijk een kruidenierswinkel, een groentewinkel en een loodgietersbedrijf. Ze waren óók Christelijk Gereformeerd – en dát telde! – evenals de kolenboer, de behanger, de schilder en ... ik vergeet er nu vast enkele. Heel ons verzuilde leven was ingebed in de protestantse zuil, één van de drie zuilen waaruit de Nederlandse samenleving in mijn jeugd jaren bestond. Zo was er ook de katholieke en de socialistische zuil. Geen liberale zuil? De liberalen waren tegen de verzuiling, maar juist daardoor vormden ze (voor anderen) feitelijk toch een vierde zuil. Over de verzuiling als maatschappelijk-politiek fenomeen van de 20ste eeuw straks meer. Eerst wil ik vertellen over het feit dat – zoals ik schreef – ‘heel ons leven was ingebed in de protestantse zuil.’ Was dat wel zo?

Het gezin Steenbergen woonde tot 1957 in de Warmoesstraat 79 in Zwolle, in de volksbuurt Dieze, een bonte samenleving. Ik zou – conform het gedachtegoed van de verzuiling van toen – kunnen schrijven dat het gezin Steenbergen een protestantse oase vormde in de ons omringende woestijn van rooms-katholieke, socialistische, communistische, liberale, niet zelden onkerkelijke gezinnen. Kon dat allemaal wel vreedzaam sámenleven? Nee toch?!

Het kon wél. Ons leven daar in het achterste deel van de Warmoesstraat voldeed niet echt aan de kenmerken van wat toen de verzuiling werd genoemd. Want elke zuil creëerde zijn eigen beslotenheid zoals de oprichter van de ARP, dr. Abraham Kuyper, ooit had gezegd: ‘In het isolement ligt onze kracht’. Ik leefde daarentegen in twee parallele werelden: de buurt en de zuil.

Op zondag leefden we in onze eigen zuil, de buurt was er even niet voor ons, het was ‘de dag des Heeren’. Al op jeugdige leeftijd ging ik tweemaal naar de kerk en bezocht ik de zondagschool. Binnen de muren van ons huis leefden we onder de leiding van onze moeder een blijmoedig vroom

leven, hoezeer we ook hebben geleden onder de veel te vroege dood van echtgenoot en vader, hoezeer daardoor ook armoede heerste. Maar verder?! Ons deel van de straat voldeed in ruime mate aan wat wetenschappers nadien hebben geschreven over de sociologie van de volksbuurt: een open samenleving waarin klasse en stand niet telde, waarin iedereen veel wist over iedereen, met ruzie als daartoe aanleiding bestond maar ook met veel behulpzaamheid. Als de nood aan de vrouw was telde niet tot welke zuil je behoorde – dan stond een communistische buurman klaar om mijn protestantse moeder te helpen. Zó ging dat.

Mijn jongere broer en ik behoorden tot een zelf opgericht vriendenclubje dat verder bestond uit buurjongens van socialistische en rooms-katholieke huize. Onze lagere school was dan wel een gereformeerde school (nog wel ‘met de Bijbel’), maar kinderen uit diverse zuilen bevolkten die school. Na het avondeten mochten wij vaak nog even ‘op straat spelen’. In werkelijkheid mengden we ons nogal eens met de hangjongeren van toen, de oudere pubers die hun eigen verhalen over het leven hadden, verhalen die niet altijd bestemd waren voor mijn veel jeugdiger oren.

Zo leefden wij een dubbelleven: de protestantse zuil en in het bijzonder de kerk was zeker ons veilig en warm thuis maar we leefden ook te midden van vogels van allerlei pluimage en dat voelde goed. Ik ontdekte zo dat het leven veel te bieden had waarvan de zuil zich verre hield, waarover niet gesproken mócht worden. Je moest immers de wereld ‘verzaken’.

Mijn moeder doorbrak de traditie dat kinderen uit ‘onze’ kerk naar de gereformeerde MULO gingen. Ik bezocht de Hervormde MULO en leefde daar samen met pubers uit alle gezindten en sociale milieus. En hoe recht mijn moeder ook was in de door mannen ‘voorzede leer’, ze luisterde ook graag naar pastoors die voor de KRO-radio lijdensoverdenkingen uitspraken. Jaren later, rond 1975 – de zuilen verloren hun vaste grond – genoot ze van de NCRV-‘hoogtezondominee’ die rechtzinnige protestanten de stuipen op het lijf joeg met zijn visie op de bijbel. Hij noemde de ongelijkwaardigheid van mannen en vrouwen gewoon zonde (wat het natuurlijk ook is), terwijl zij lid was van een kerk waarin werd geleerd dat God die ongelijkwaardigheid juist wilde. De rechterflank van het protestantisme zag de protestante zuil instorten en bouwde een nieuwe orthodox-evangelische zuil met de Evangelische Omroep als ‘bolwerk [...] in de strijd tegen de secularisatie’ – de taal van weleer.³

De Nederlandse verzuiling in de 20ste eeuw had één uniek kenmerk.² Want zeker, de leidlieden richtten zich op het bewaren van het isolement *in* de zuil, de waarden en normen daarvan moesten immers beschermd worden. Maar aan de top moest wél (politiek en maatschappelijk) *tussen* de zuilen worden samengewerkt. Zo wisten de mannenbroeders elkaar in het compromis te vinden!

Als ik nu – 77 jaar oud – omkijk, mag ik concluderen dat ik een kind ben van een dubbelzinnig leven: ik genoot van de warmte en veiligheid van die gesloten protestantse zuil én ik leefde in de vrijheid

van de volksbuurt, met mijn ogen en oren wijd open voor alles en iedereen bûiten die zuil. Daar was veel te zien. Die aangename dubbelzinnigheid was de grond waarop ik verder kon groeien – dwars door het verlies van het oude houvast heen: ik heb geprobeerd en probeer een mens te zijn die in een vrije denkruimte verantwoordelijk leeft, niet meer geklemd en beklemd in een zuil, verlangend naar een samenleving waarin alle mensen gelijkwaardige mensen zijn. Daarom dichtte ik over mijn dubbelzinnige jeugd in zuil, kerk en Warmoesstraat: ‘Wie ik toen werd geef ik nooit meer gewonnen.

1. Visser verzette zich scherp tegen de ronduit discriminerende opvattingen over vrouwen in de rechterflank van de kerken. Zelfs in 2020 vinden die gedachten daar nog ingang. Lees [hier](#) meer over de ter zake relevante opvattingen van Abraham Kuijper.
2. Hét standaardwerk over de verzuiling is van Arend Lijphart: *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek*. Je kunt het [hier](#) zomaar helemaal downloaden, gratis nog wel.
3. Lees [hier](#) hoe bij de teloegang van de oorspronkelijke drie zuilen zich een nieuwe zuil ontwikkelde met de EO als bolwerk.

Muziek: * Ik was 16, had nooit orgelles gehad, maar speelde toch (voor f 25,00 per jaar) elke week een uur op het kerkorgel – zonder pedaal, dat wel. Dit b.v. [Komt als kind'ren van het licht](#) van Feike Asma.

* En dan tot slot de sereniteit van dat prachtige [Adagio uit het Celloconcert](#) van Antonin Dvorak. Geniet!